

UNEMPLOYMENT AS A DANGER OF SCHOOL; SAFETY
BEZROBOCIE PRZYCZYNĄ ZAGROŻENIA SZKOŁY

MA Beata Stefanek-Finda

AKH Allgemeines Krankenhaus Wien

beata.stepanek-finda@wienkav.at

ABSTRACTS

School, young people and teachers are the values of particular concern protected by the state because intellectual development of the nation which is forged in school depends success of us all, hence the great role of teachers, parents and other organizations that have an impact on shaping the attitudes of young people. The social impact of unemployment stretches far beyond the creation of new areas of poverty. In addition to lowering the standard of living of the unemployed and their families, it contributes to the deterioration of health, and the gradual loss of skills. This leads to family conflicts and a tendency to pathological deviations, causes frustration and alienation towards surrounding environment. The value, which makes life worthy and deserves for recognition is humanity, reflecting human activity which forms good. This issue involves teachers' sense of responsibility for creating conditions for the full development of the student, in the new reformed system teacher gained the real impact on designing program of taught subject, as well as educational curriculum of the school and student assessment system.

Szkoła, młodzież i nauczyciele to wartości szczególnej troski podlegające ochronie przez państwo, gdyż od rozwoju intelektualnego narodu, jaki jest wykonywany w szkole, zależy pomyślność nas wszystkich – stąd wielka rola nauczycieli, rodziców i organizacji mających wpływ na kształtowanie postaw młodzieży. Społeczne skutki bezrobocia wybiegają daleko poza tworzenie nowych obszarów biedy. Poza obniżeniem poziomu życia bezrobotnych i ich rodzin, przyczynia się ono do pogorszenia stanu zdrowia oraz do stopniowej utraty kwalifikacji zawodowych. Wywołuje to konflikty rodzinne i skłonność do odchyłeń patologicznych, powoduje stany frustracji i alienacji w stosunku do otaczającego środowiska. Wartością czyniącą życie godnym i zasługującym na uznanie jest człowieczeństwo, odzwierciedlające aktywność człowieka czyniącego dobro. Z zagadnieniem tym wiąże się poczucie odpowiedzialności nauczycieli za stworzenie warunków dla pełnego rozwoju ucznia. W nowym zreformowanym systemie nauczyciel uzyskał realny wpływ na tworzenie programu nauczanego przedmiotu, programu wychowawcze-

go szkoły, a także systemu oceniania uczniów.

KEYWORDS

School, family, safety, social aberration, frustration, alienation, bullying, prohibited act, violence, world of adults, world of young

Szkoła, rodzina, bezpieczeństwo, wykołejenie społeczne, frustracja, alienacja, bullying, czyn zabroniony, przemoc, świat ludzi dorosłych, świat ludzi młodych

WPROWADZENIE

Każde państwo w trosce o własne bezpieczeństwo ustala zbiór wartości wewnętrznych, które powinny być chronione przed zagrożeniami i przyjmuje odpowiedzialność do nich zespół środków zabezpieczających. Podejmowane przedsięwzięcia przez kierownicze organy państwa w ramach jego funkcji wewnętrznej zależą nie tylko od potrzeb stwarzanych przez powstające zagrożenia, ale przede wszystkim będących w jego dyspozycji zasobów materialnych, intelektualnych, a także od umiejętności ich efektywnego wykorzystania. Jednym z tych wartości jest bezpieczeństwo, obowiązek jego kształtowania spoczywa zarówno na administracji rządowej, jak i na administracji samorządowej. Szkoła, młodzież i nauczyciele to wartości szczególnej troski podlegające ochronie przez państwo, gdyż od rozwoju intelektualnego narodu, jaki jest wykuwany w szkole, zależy pomyślność nas wszystkich, stąd wielka rola nauczycieli, rodziców i organizacji mających wpływ na kształtowanie postaw młodzieży.

DESTABILIZACJA SZKOŁY FUNKCJĄ BEZROBOCIA

Proces ten, jak nietrudno zauważyć, jest destabilizowany między innymi bezrobociem, które wpływa i będzie wpływało na negatywne zachowania młodzieży – w szczególności w tych rodzinach, które nie radzą sobie z problemem. Bezrobocie należy do najbardziej palących problemów współczesnego świata i dlatego stale znajduje się w centrum debat ekonomicznych, społecznych i politycznych. Największy wzrost bezrobocia nastąpił w pierwszych dwóch latach kształtowania się nowego rynku pracy, któremu towarzyszył masowy charakter bezrobocia jawnego, czyli rejestrowanego. Wysoka ranga problemu bezrobocia wynika z jego różnorodnych i dalekosiężnych skutków dla indywidualnych osób, gospodarki, ale i dla całego społeczeństwa, bezrobocie bowiem prowadzi do pogorszenia stanu zdrowia bezrobotnego zarówno psychicznego, jak i fizycznego, sprzyja wzrostowi zachorowań na różnego rodzaju choroby, często prowadzi też do alkoholizmu i narkomanii, prowadzi do licznych samobójstw, a co za tym idzie do tragedii rodzinnych.

Bezrobocie klasyfikowane jest bardzo często wśród wydarzeń wywołujących najwyższy poziom stresu, tuż po śmierci najbliższych oraz utracie wolności. To właśnie te i wiele innych negatywnych skutków bezrobocia są przedmiotem szczególnego zainteresowania teoretyków różnych dziedzin nauk, władz państwowych i samorządów terytorialnych. Podejmowane są różne przedsięwzięcia zmierzające do ograniczenia rozmiarów tego negatywnego zjawiska, prowadzone są również badania skuteczności owych przedsięwzięć i tendencji (Z. Bobera, J. Telep, 2006, ss. 5-7). Społeczne skutki bezrobocia wybiegają daleko poza tworzenie nowych obszarów biedy. Poza obniżeniem poziomu życia bezrobotnych i ich rodzin, przyczynia się ono do pogorszenia stanu zdrowia oraz do stopniowej utraty kwalifikacji zawodowych. Wywołuje konflikty rodzinne i skłonność do odchyłań patologicznych, powoduje stany frustracji i alienacji w stosunku do otaczającego środowiska oraz proces ekskluzji bezrobotnych ze społeczności, do których należeli zanim stracili pracę (T. Kowalak, 2002, s. 54). Najczęstszą reakcją na wystąpienie bezrobocia jest pogłębiające poczucie braku wartości u osoby pozbawionej pracy. Fakt, że z dnia na dzień przestało się odgrywać produktywną rolę w społeczeństwie jest w wielu przypadkach życiowym dramatem osoby bezrobotnej. Należy podkreślić, że w miarę wzrostu świadomości swego statusu społecznego, bezrobotny albo rezygnuje z poszukiwania pracy i popada w kompleks niższości, albo próbuje zachować poczucie osobistej wartości, przekonując siebie i innych, że winę za jego bezrobocie ponosi państwo, system lub niesprawiedliwy pracodawca. Można wymienić bardzo wiele społecznych i ekonomicznych skutków bezrobocia: niepełne wykorzystanie siły roboczej, pogorszenie stanu budżetu państwa, pogorszenie położenia ekonomicznego bezrobotnych oraz ich rodzin, a także ważne skutki społeczne bezrobocia, dotyczące jego wpływu na funkcjonowanie rodziny jako komórki kształtującej postawę dzieci i młodzieży (choć nie są wolni od tego i dorośli). Ponadto nienajlepsze kontakty z otoczeniem i zły stan psychiczny prowadzą do rozwoju patologii społecznych, wzrasta wówczas poziom przestępczości i wykroczeń karalnych. Bezrobotny stara się bowiem usprawiedliwić wszystkie swoje czyny zabronione brakiem środków do życia. Ta niepokojąca, czysto ekonomiczna zależność powinna uświadamiać nam wszystkim, że bezrobocie nie jest wyłącznie problemem tych, których bezpośrednio dotknęło, gdyż pośrednio dotyka ono każdego z nas (Kwiatkowski, E. 2002, s. 333). Kiedy przez próg domostwa przedostaje się bezrobocie, autorytet domu rodzinnego słabnie i zmniejsza się i w konsekwencji rodzina narażona jest na szereg negatywnych następstw, jakie niesie ze sobą zjawisko bezrobocia. Poważnym problemem u rodzin bezrobotnych wydaje się być fakt, że rodzice stopniowo przestają być wzorem do naśladowania dla swoich dzieci, a co za tym idzie ulegają zahamowaniu także podstawowe funkcje wychowawcze rodziny. Pojawiają się liczne kłótnie, sprzeczki i awantury, wzrasta spożycie alkoholu, nawarstwiają się na sytuacje stresowe oraz pogłębia się złe traktowanie

wszystkich członków rodziny. Wszystko to w sposób ewidentny zuboża rodzinę w zakresie jej podstawowych funkcji i wartości. Kształtowanie się osobowości społecznej to proces długotrwały podlegający stałym przemianom, który rozpoczyna się dość wcześnie, bo w wieku wczesnoszkolnym. Osobowość patriotyczna jest kształtowana przez różne instytucje społeczne, do których zaliczyć można rodzinę, szkołę, kręgi koleżeńskie, środowisko pracy rodziców, organizacje społeczne, charytatywne, czy – w warunkach polskich – Kościół katolicki. Kształtowanie się postaw to przede wszystkim nabywanie przez młodzież wiedzy na temat polityki oddziaływania państwa na procesy zachodzące w państwie. Pozwala ona na posługiwanie się mniej lub bardziej rozbudowanym aparatem pojęciowym, a nabywane postawy kształtują także zdolności do identyfikowania orientacji na wiedzę oraz przyswajanie sobie i utrwalenie wartości, reguł postępowania, ról społecznych, umiejętność ich praktycznego stosowania czy obrony. Ogromny wpływ ma również umiejętność kreowania i manifestowania potrzeb, oczekiwań młodzieży wobec instytucji politycznych w tym także nauczycieli, rodziców czy wychowawców (K. Dziurzyński, 2012, s. 9). Rodzi się tu zatem pytanie: gdzie wobec tego młody, niedoświadczony jeszcze człowiek ma nauczyć się entuzjazmu, zadowolenia i radości z dobrze wykonanej pracy, jeżeli w jego rodzinnym domu panuje apatia, zniechęcenie i narzekanie spowodowane brakiem perspektyw zawodowych? Bowiemy właśnie wszystkie te wartości młody, nienauczony jeszcze życia człowiek wynosi z domu rodzinnego. Jeśli zatem żyje z rodzicami wiecznie bezrobotnymi, istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo, że jego przyszłość będzie wyglądała dokładnie tak samo. Społeczeństwo, zamiast bogacić się wspólną pracą wszystkich członków, ubożeje z powodu znacznej liczby osób pozbawionych pracy i tym samym niewnoszących swego wkładu w budżet państwa. Należy zatem czynić wszystko, aby przeciwstawiać się temu zjawisku (J. Koral, ss. 43-44). W tym miejscu zauważyć należy, że wiele domostw nie stać po prostu na zakup dostatecznych ilości produktów do życia, a co dopiero mówić o wyposażeniu dziecka idącego do szkoły – niejednokrotnie są to rzeczywiste dramaty. Negatywne skutki bezrobocia dają się zauważyć także w sferze edukacji i kultury. Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest fakt zmniejszania wydatków na kształcenie dzieci. Rodziców nie stać na zakup wszystkich książek, odpowiedniej ilości zeszytów, czy przyborów szkolnych. Jak dowodzą liczne badania, bezrobocie jest przyczyną wzrastających patologii, a w szczególności alkoholizmu, prostytucji, przestępczości i narkomanii. Młodzież, która nie pracuje, ma zbyt wiele wolnego czasu, bardzo często sięga po alkohol i narkotyki oraz dopuszcza się wielu przestępstw i wykroczeń karalnych. Jest wykorzystywana przez organizacje przestępcze i mafijne do załatwiania nielegalnych interesów. Coraz częściej zdarzają się przypadki podejmowania przez bezrobotne dziewczęta pracy w agencjach towarzyskich i innych miejscach związanych z nierządem. Dramat bezrobocia w postaci postępującej pauperyzacji najciężej do-

świadczą rodziny w których nastąpiła kumulacja tego zjawiska. Chroniczny brak pieniędzy na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych odbija się negatywnie na stanie zdrowia bezrobotnego oraz jego rodziny i uznać to należy za zjawisko bardzo niepokojące. Nie ulega wątpliwości, że bezrobocie przede wszystkim wpływa ujemnie na świat wartości, zarówno tych indywidualnych, jak i społecznych. Bezrobocie niszczy z całą bezwzględnością dotychczasową hierarchię wartości osoby bezrobotnej. Przede wszystkim osoba niepracująca nie respektuje podstawowych zasad życia społecznego, do których zaliczyć należy dobro wspólne, pomocniczość, solidarność oraz sprawiedliwość. Jednostkowy dramat bezrobotnego to nieustanna konfrontacja z otaczającą go twardą rzeczywistością społeczno-ekonomiczną, która ma wpływ na standard życia społeczeństwa jego rodzin, ale także decyduje o jej nastrojach społecznych. Zjawisko to obejmuje również na stopień negatywnych zachowaniach młodzieży w szkole i poza nią. Rosnące w lawinowym tempie bezrobocie wraz ze skutkami, które wywołuje, jest jednym z tych efektów polskiej transformacji, obok których nie można przechodzić obojętnie. Wychowanie dzieci i młodzieży przez wielu jest uważane za sztukę – dzieje się tak, gdy nauczyciel żyje wartościami, które w codziennym kontakcie są pokazywane uczniom, dzielone z nimi, i w takich okolicznościach nawet trudne wartości stają się dla nich zrozumiałe i pożądane.

Wychowania szkolnego nie można jednak budować wyłącznie na spontaniczności. Nowoczesne metody i techniki mogą bardzo istotnie wpłynąć na wspieranie wychowawczej pracy indywidualnej i zespołowej. Wychowanie szkolne zaistnieje w takiej postaci, w jakiej będzie realizowane przez konkretnych nauczycieli. Nauczyciel, opracowując zasady kształcenia młodzieży szkolnej, powinien umieć odpowiedzieć na pytanie: Jakie warunki muszą być spełnione, aby w sposób świadomy wychowywać młodzież szkolną? Wartością czyniącą życie godnym i zasługującym na uznanie jest człowieczeństwo, które odzwierciedla aktywność człowieka czyniącego dobro. Z zagadnieniem tym wiąże się poczucie odpowiedzialności nauczycieli za stworzenie warunków dla pełnego rozwoju ucznia. W nowym, zreformowanym systemie nauczyciel uzyskał realny wpływ na tworzenie programu nauczanego przedmiotu oraz programu wychowawczego szkoły, a także systemu oceniania uczniów. Tak została uruchomiona nowa droga konstruowania i zatwierdzania programów nauczania, umożliwiającą dopasowanie treści szczegółowych do szybko zmieniającej się otaczającej nas rzeczywistości oglądanej przez pryzmat różnych dziedzin wiedzy. (R. Wiśniewski, 2010, s. 525).

BEZROBOCIE JAKO CZYNNIK ZAGRAŻAJĄCY BEZPIECZEŃSTWU

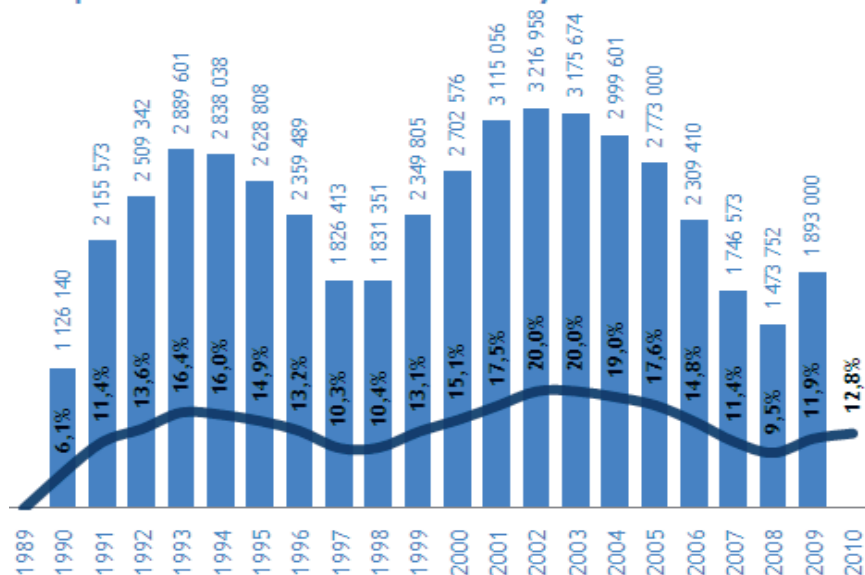
W koncepcji bezpieczeństwa i szczęścia ludzi dostrzegamy wyraźny wątek aksjologiczny, który ocenia pewne zjawiska jako słuszne lub niesłuszne. Zjawiska

słuszne to m.in. przyjaźń, sprawiedliwość, miłość bliźniego, prawda, męstwo, równość, wiarygodność. Tak pojmowana koncepcja bezpieczeństwa jest niezbędnym warunkiem dla zachowania społeczeństwa pokojowego i bezpiecznego. W nowym, XXI wieku następują gruntowne zmiany systemowe obejmujące wszystkie sfery życia jednostek, społeczeństw i państw. Zmienia się postrzeganie i rozumienie szeroko pojętego bezpieczeństwa, które odnosi się do całej działalności człowieka, łączy się z jego odpowiedzialnością i obowiązkami. Tym samym człowiek oczekuje od państwa możliwości realizowania się w poczuciu bezpieczeństwa, gdyż tylko taki model funkcjonowania może sprostać wymogom stawianym przez społeczeństwo, tym samym skutecznie wpływając na jego pozytywny stan świadomości (W. Pokruszyński, 2012 ss. 153-154). W świadomości społecznej Émile Durkheim wyartykułował zbiór wyobrażeń, symboli, opinii, poglądów i przesądów, wspólnych dla jednostki jak i grup społecznych, społeczności, wspólnot czy całych społeczeństw. W zakres tego pojęcia wlicza się także ideologię, religię, prawo, naukę, czy kulturę. Aby osiągnąć zamierzony stan ogólnego bezpieczeństwa, priorytetem działania elit powinna być zakrojona na szeroką skalę informacja i edukacja świadomościowo-systemowa.

WYZWANIA

Wyzwania są najważniejszą kategorią, wokół której koncentrują swoją uwagę badacze i twórcy teorii rozwoju społeczno-gospodarczego. Dzieje się tak, ponieważ praca i nauka są podstawowymi aktywnościami konstytuującymi człowieka w jego warstwie personalistycznej, przyczyniają się do jego doskonalenia i samo-realizacji, ale również umożliwiają mu egzystencję w wymiarze jednostkowym i społecznym, będąc źródłem statusu materialnego i pozycji społecznej (Z. Bobera, J. Telep, 2006, s. 53). Poniższy wykres obrazuje, jak w ciągu ostatnich kilkunastu lat zmieniała się stopa bezrobocia oraz liczba bezrobotnych w Polsce. Bezrobocie stało się zjawiskiem związanym z okresem transformacji ustrojowej. Nie znaczy to jednak, że zjawisko bezrobocia nie było znane w historii państwowości polskiej, chociaż poprzedni system przed transformacją takiego zjawiska nie przewidywał. Przyczyną bezrobocia stały się przemiany własnościowe, a przez to zagrożoną częścią społeczeństwa stała się młodzież, gdyż kryzys pracy dotykał ich rodziców czy opiekunów – wówczas młodzież stawała się podatnym gruntem w ocenie wartości.

Stopa bezrobocia i liczba bezrobotnych w Polsce

Źródło: <http://praca.money.pl/wiadomosci/artukul/historia;bezrobocia;prace;tracilo;nawet;9;tysiecy;osob;dziennie,17,0,575761.html> [13.06.2013]

Zarówno bezrobocie jak i wzrost zamożności stały się czynnikami, które doprowadziły i prowadzą do daleko idących zmian w mentalności społecznej w zakresie definiowania patologii społecznej, przez co w konsekwencji pojawił się większy zakres tolerancji różnych dewiacji w rodzinie takich jak rozwody czy samotne rodzicielstwo, podważających funkcję rodziny, szczególnie w zakresie stwarzania optymalnych warunków rozwoju i wychowania. Zjawiska odmienne od tradycyjnych zyskują akceptację znacznej części społeczeństwa jako czynnik sprzyjający przemianom w świadomości i aktom przyzwolenia. Tolerancja społeczna upowszechniła podobne formy życia rodziny wśród osób o tzw. wysokim statusie społeczno-zawodowym. Czynnikiem szczególnym mającym wpływ na utrwalanie patologii rodzinie jest długotrwałe bezrobocie jej członków oraz wyuczona bezradność społeczna rodzin. Mamy tu do czynienia ze zjawiskiem swoistego dziedziczenia całego zespołu zjawisk społecznych (ubóstwo, bezrobocie) i patologicznych (uzależnienia, przestępczość) przez kolejne generacje rodzin (S. Ćmiel, 2012, ss. 304-305). Już od dawna bezrobocie interesuje nie tylko socjologów, ale także psychologów, ponieważ pociąga za sobą poważne problemy społeczne. W naszym kraju w chwili obecnej brak pracy jest zjawiskiem masowym. Przynosi spustoszenie zarówno w sferze ekonomicznej, jak i psychospołecznej. Obniża standard życia, powoduje utratę kwalifikacji, dodatkowo pobudza uczucie krzywdy i frustrację.

W dużej mierze przyczynia się do powstawania konfliktów społecznych i zjawisk patologicznych. Bezrobocie w okrutny sposób marnuje potencjał ludzki. Jego konsekwencjami jest izolacja społeczna, zaprzestanie uczestnictwa w życiu kulturowym oraz poczucie bezsilności powodujące dyskomfort psychiczny. Bardzo groźnym skutkiem bezrobocia – w kontekście społecznym – jest również wzrost przestępczości. Bieda skłania do popełniania przestępstw. Osoby niemające pracy odsuwają się na bok, tworząc pewnego rodzaju margines społeczny. Obawiają się, że będą postrzegane jako wyłudzacze zasiłków, osoby pozbawione ambicji, chęci działania, leniwe. Taki obraz bezrobotnych kreują media, które pokazują ich jako ofiary czekające na pomoc. Jak widać, wśród przyczyn decydujących o tym, że ludzie nie mają pracy przeważają procesy gospodarcze, a przede wszystkim likwidacje zakładów i przedsiębiorstw, a co za tym idzie brak miejsc pracy. Bezrobocie – bez względu na odmiany w każdej społeczności – powoduje straty w takich obszarach jak:

- niewykorzystanie istniejącej i zdolnej do pracy siły roboczej,
- obniżenie produkcji w sferze np. wytwórczej,
- drastyczne obniżenie poziomu życia osób bezrobotnych,
- spadek efektu i poziomu nauczania w szkołach i uczelniach.

Ciągąca się beczynność zawodowa wywołuje złe samopoczucie, odbiera chęć do życia, pozostawia także trwałe ślady w życiu rodzinnym, a rozszerzające się ubóstwo ma negatywny oddźwięk społeczny (R. Grosset, 2011, ss. 215-218). Jednak poprzez wzajemne pomaganie sobie, mniej jesteśmy wystawieni na los i przypadek. Wśród dóbr, których odczuwamy chroniczny brak, są dobra zewnętrzne, a ich niewystarczająca ilość oraz egoizm i chciwość w ich podziale powodują, że ludzie zapominają o potrzebach innych ludzi jako słuszności moralnej, o nich najważniejszych wartościach – wolności i sprawiedliwości. Człowiek powinien dążyć do łagodzenia występującego w społeczeństwie cierpienia, do urzeczywistnienia zasad sprawiedliwości gwarantujących pomyślność jednostek i narodów, gdyż najwyższym dobrem społecznym jest pokój, w którym narody są bezpieczne w swej wolności. Nic nie jest dane raz na zawsze, a XXI w. jaskrawo unaocznia nowe zjawiska zagrożeń człowieka:

- terroryzm światowy,
- przestępczość zorganizowaną o zasięgu narodowym i międzynarodowym,
- proliferację broni masowego rażenia (jądrowej, chemicznej, biologicznej),
- cyberterroryzm,
- masowe migracje,
- masowe bezrobocie,
- kryzysy ekonomiczne,

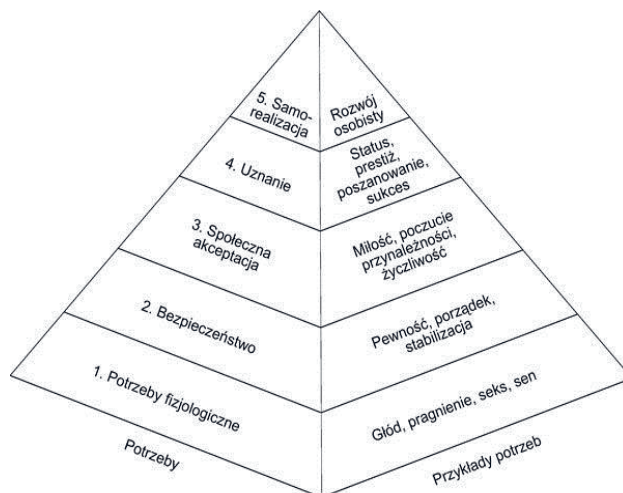
- nieradzenie sobie władzy problemami społecznymi.

Dzięki dodatkowej mocy, sprawności i bezpieczeństwa życie społeczne staje się dla ludzi korzystniejsze, pomyślniejsze i łatwiejsze.

MŁODZIEŻ JEST SZCZEGÓLNIIE ZAGROŻONA BEZROBOCIEM

Z obserwacji wynika, że bezrobocie wypacza możliwości aktywizacji zawodowej młodzieży, uniemożliwia usamodzielnienie ekonomiczne i społeczne, przystosowanie się do warunków mających dawać w przyszłości niezależność. Bezczynność zawodowa, a zwłaszcza długotrwałe bezrobocie, powoduje obniżenie ambicji edukacyjnych, niszczy wolę pracy i zdolność do podejmowania wysiłku w celu znalezienia zarobkowego źródła utrzymania. Ponadto pobudza apatię i często agresję, a także sprzyja rozwojowi obojętności oraz hamuje z kolei rozwój osobowości. Brak stałego zajęcia i brak regularnego trybu życia wyzwała w młodych zachowania dewiacyjne i patologiczne. To pociąga za sobą kolejny problem, jakim jest sięganie w takich krytycznych sytuacjach po alkohol, narkotyki, a także doprowadza do niepożądanych przestępstw kryminalnych. Znaczący wpływ na istniejące bezrobocie ma proces kształcenia. Aktualnie nie zastanawiamy się, jakich specjalistów potrzeba na rynku pracy. Wybieramy kierunki, które są najbardziej popularne i oblegane, nie myśląc o tym, co faktycznie da nam to w przyszłości. Mało kto wie, które zawody są najpotrzebniejsze, ilu ekonomistów lub informatyków jest w stanie pomieścić rynek pracy. W tej sferze potrzebna jest zmiana – i to już w uświadamianiu dzieci w kwestii podjęcia trafnej decyzji zawodowej, a także w przygotowaniu najmłodszych na nieustającą ewolucję rynku pracy. Warto pomyśleć o tym, by stworzyć w szkołach stanowisko doradztwa zawodowego, które informowałoby o potrzebach na rynku pracy. Niestety, zdecydowana większość nauczycieli ma minimalną wiedzę o rynku pracy i metodach pomocy uczniom, które pomogłyby rozpoznawać ich własny potencjał.

Zagrożenia społeczne współczesnej polskiej rodziny

Źródło: A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2006, ss. 65-66

Zapewnienie możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych celów, poprzez okoliczności sprzyjające podejmowaniu wyzwań, ograniczanie ryzyka oraz zapobieganie i przeciwstawianie się wszelkiego rodzaju zagrożeniom – to wszystko człowiek ma zagwarantowane jako treści niezbędne do życia. To wszystko ma zagwarantowane także rodzina, która jest pierwotną, długotrwałą oraz niedobrowolną grupą społeczną złożoną z jednostek powiązanych przez wspólnych przodków, małżeństwo lub adopcję. Pojawia się na samym początku życia społecznego człowieka, jej członków łączą trwałe więzi oraz przynależy się do niej automatycznie. Nie da się wybrać, zmienić lub zamienić rodziny, której jesteśmy jej członkami, bez względu na nasz stosunek do niej ma silny wpływ na nasze zachowanie oraz działanie. Rodzina daje poczucie sensu życia, jest często naszą grupą odniesienia, gdyż właśnie w niej kształtują się opinie, postawy i zachowania ludzi oraz wartości, normy, zwyczaje i obyczaje, którymi kierują się na co dzień (N. Goldman, 1997, ss. 183-184). Kondycja rodziny wzbudzała, wzbudza i wzbudzać będzie zatroskanie każdego społeczeństwa oraz przedstawicieli najwyższych szczebli władzy. Postępująca erozja i osłabienie rodziny to zjawiska nad wyraz groźne, gdyż mamy do czynienia z utratą poczucia stabilności i zagubieniem wartości. Rozwiązaniem tych zjawisk jest tworzenie nowych miejsc pracy, przez co zapewni się każdej potrzebującej rodzinie dostęp do określonych dóbr oraz uczestnictwo w odpowiednim transferze dochodów, co razem wzięte wyprowadziłoby rodziny z niedostatku. Powinien działać system władzy poprzez tworzenie pro-

gramów, które będą obejmowały każdą rodzinę. Żadne dziecko nie ma możliwości decydowania o swoim rozwoju biologicznym czy psychospołecznym, jak i wyboru miejsca przyścia na świat i wychowania. Nie ma ono wpływu na to, czy jego rodzina jest zamożna czy uboga, pełna czy rozbita, przestrzegająca norm moralnych czy zdemoralizowana. Dziecko nie może decydować o swoim losie dopóki nie osiągnie dojrzałości, do tego czasu jest w pełni zdeterminowane przez najbliższych, na skutek czego obarczone jest dziedzictwem pozycji społecznej, ekonomicznej i moralnej swojej rodziny (J. Sztumski, 2001, ss. 10-15).

Każde dziecko, bez wyjątku, potrzebuje kochających rodziców i bezpiecznego domu, w którym będzie szanowane i akceptowane. Dziecko nie jest ciężarem dla społeczeństwa, nie jest narzędziem zysku ani też osobą pozbawioną praw – jest ważnym członkiem ludzkiej zbiorowości, konkretnym wcieleniem jej nadziei, oczekiwań i możliwości. Spokojny i ciepły dom zapewnia perspektywę nauczania się przez dziecko samodzielności, swobody doświadczeń, podejmowania decyzji i poczucia odpowiedzialności za swoje czyny (R. Matysiuk, 2005, ss. 143-145). Sytuacja dzieci jest nie do pozazdroszczenia ze względu na obecnie ciągle podupadające instytucje rodziny: szerzące się ubóstwo, coraz powszechniejsze niedożywienie, nieprawidłowy stan zdrowia matek rodzących i wychowujących, przemoc fizyczna, molestowanie, zaniedbanie edukacyjne, krzywdzenie emocjonalne, wychowywanie w rodzinach zastępczych, a nad tym wszystkim często jedynie formalne, a nie realne instytucje opieki nad dzieckiem (P. Miękała, 2011, ss. 125-126). Konsekwencje społeczne braku opieki nad dziećmi są bardzo poważne i przejawiają się m.in. w niepowodzeniach w szkole, przez co mamy do czynienia z obniżaniem szans dzieci już na starcie edukacji i w życiu dorosłym. Wiele dzieci schodzi na margines społeczny, zasilając grono przestępców i narkomanów, powiększając sferę ubóstwa, któremu przypisuje się bezrobocie, a którego przyczyną są zmiany zachodzące w strukturze gospodarki, brak możliwości przemieszczania się rodziców lub opiekunów. Behawiorystyczny pogląd na przyczyny wejścia i pozostawiania w zaklętym kręgu ubóstwa nie jest poglądem jednoznacznym. Poszukiwanie wyjaśnienia tego zjawiska należy upatrywać w sferze o charakterze strukturalnym. Ponadto należy wszelkimi siłami dążyć do tego, aby postawić zaporę reprodukcji ubóstwa, gdyż jest to zjawisko, które powstaje samoczynnie. Ubogie dziecko to dziecko ubogiej rodziny, jeśli na dodatek tego brak jest zgodnych rodziców, jest również mało prawdopodobne, by dziecko wyrastało w dobrym zdrowiu i uzyskało ogólne i/lub specjalistyczne wykształcenie, które otworzy mu drogę do dobrze wynagradzanej pracy (E. Erasmus, 2011, ss. 153-154).

W „zagłębiach ubóstwa” mało jest możliwości pracy zarobkowej, a skoro trzeba z czegoś żyć, to wejście na drogę przestępstwa, handlu narkotykami, narkomanii czy prostytucji wydaje się wielu młodym łatwiejszym, niemal naturalnym

wyborem. Tak pojmowana filozofia życiowa prowadzi do konfliktów z prawem i w konsekwencji do trafiania do domów poprawczych lub więzień. Zakłete koło zamyka się, kiedy młoda dziewczyna, często czternasto- czy piętnastoletnia zachodzi w ciążę i rodzi dziecko, skazane od chwili poczęcia na taką samą nędzną wegetację w izolacji od ludzi należących do zamożniejszych warstw i mających ambicję utrzymania się na powierzchni i pięcia się w górę po drabinie społecznej. Trudno jest obronić tezę, że ubóstwo jest produktem kapitalistycznego ustroju, bowiem to zjawisko było i jest znane we wszystkich formach ustrojowych poprzedzających kapitalizm. Idea wolności działania w sferze ekonomicznej i osobistej odpowiedzialności za własny los wyzwala, zresztą w sposób niezamierzony i nieprzewidywalny, egoizm, który pozwala przechodzić obojętnie obok tych, którzy nie mogą sobie poradzić samodzielnie. Negatywne skutki społeczne egoizmu w sferze działalności ekonomicznej zrodziły konieczność ingerencji państwa, której celem było stępienie ostrości różnic między warstwą zamożności a warstwą niedostatku. Zauważyć należy, że wszelkim problemom społecznym z założenia swoich powinności stara się zapobiegać państwo i jego organy, czyniąc to przede wszystkim w ramach prowadzonej przez siebie polityki społecznej wraz z zabezpieczeniem społecznym osób najbardziej potrzebującym (Erasmus, 2011, s. 155).

Ze względu na kompleksowość problemów społecznych muszą być podejmowane również kompleksowe rozwiązania, czyli takie, które obejmują całość problemu i działań, a nie tylko ich fragmenty. Aby temu przeciwdziałać w pierwszej kolejności problem społeczny musi zostać rozpoznany, odpowiednio zdiagnozowany i poddany szczegółowemu opisowi, u podstaw którego leżą wszystkie trudności w podejmowaniu decyzji oraz działań według algorytmu w układzie czasowym – które z nich zapobiegają negatywnym zjawiskom, które są niekorzystne, dzięki którym można monitorować podejmowane środki, a w szczególności ich skuteczność. Koniecznym jest przy tym odróżnienie pojęcia „programu” w rozumieniu zaplanowanego zespołu działań w celu wywołania określonego zjawiska od „programu politycznego”, który stanowi szersze pojęcie – a przynajmniej z założenia dotyczy wielu dziedzin życia społecznego. Ze względu na czas realizacji rozmaitych planów (programów) mogą one być: strategiczne (trwające nawet dłużej niż pięć lat), długoterminowe (zazwyczaj dwa do pięciu lat), średnioterminowe (kilka miesięcy do roku) oraz krótkoterminowe (do kilku miesięcy). Ze względu na długofalowe oddziaływania oraz skalę zachodzących procesów społecznych szczególnie dotyczących młodzieży i jej funkcjonowania w społeczności szkolnej i tej także dorastającej, rozwiązywanie problemów może być przeprowadzane w okresie przynajmniej jednego pokolenia. Niemal niemożliwa z dnia na dzień jest zmiana sposobu podejścia do rozwiązywania problemów młodych ludzi, których istotą jest bezrobocie, zwłaszcza bezrobocie masowe. Jest to kwestia, którą trudno rozwiązać działaniami podejmowanymi ad hoc (doraźnymi, tymczasowymi) – wymagają

one długofalowych programów rządowych, zainicjowanych i prowadzonych pod nadzorem administracji rządowej z udziałem wybitnych specjalistów różnych dziedzin: pedagogiki, psychologii, socjologii a także bezpieczeństwa (K. A. Wojtaszczyk, A. Majerska-Sosnowska, 2009, ss. 119-123).

Programy z zakresu polityki społecznej są w Polsce realizowane przede wszystkim przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Za najważniejsze z nich należy uznać m.in. Krajowe Plany Działań na Rzecz Zatrudnienia, które stanowią element Europejskiej Strategii Zatrudnienia koordynowanej przez Unię Europejską. Zgodnie z założeniami corocznie przyjmowany plan na rzecz zatrudnienia stanowi podstawę realizacji zadań państwa w zakresie promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej. Z tym planem powiązany jest przewidziany na lata 2007-2013 i finansowany przez UE kolejny program pt. „Program uczenie się przez całe życie”, którego głównym założeniem jest wspieranie zawodowej i edukacyjnej mobilności obywateli oraz rozwój poradnictwa zawodowego poprzez szereg działań szkoleniowych i edukacyjnych. Podobnemu celowi, tj. aktywizacji zawodowej, poświęcony jest skierowany do określonej grupy społecznej (kobiet) „Program Aktywna Kobieta”, mający na celu zwiększenie wskaźnika zatrudnienia kobiet. Z kolei na rzecz osób bezdomnych podjęty został rządowy program „Powrót osób bezdomnych do społeczności”, w ramach którego postulowano podjęcie działań osłonowych wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu bezdomności. Do osób zagrożonych marginalizacją społeczną został skierowany rządowy program „Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu”. Wieloletnim programem rządowym jest również „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, służący wspomaganie gmin w zakresie dożywiania dzieci i zapewniania posiłku osobom, które są go pozbawione. Z kolei działania zapobiegające przemocy w rodzinie stały się celem „Krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie”. Wspomniane programy są zaledwie fragmentem wszystkich programów podejmowanych w celu zapobiegania albo choćby łagodzenia różnych, chociaż powiązanych ze sobą, problemów i kwestii społecznych. Warto przy tym zauważyć, że programy te, jakkolwiek inicjowane są przez państwo, z założenia nastawione są na mobilizację władz samorządowych, partnerów społecznych i przedsiębiorców prywatnych. Bowiernie jedynie kompleksowe zajęcie się bezpieczeństwem społecznym, zrozumienie jego wagi dla poprawnego funkcjonowania państwa i społeczeństwa, a przy tym zaangażowanie w celu jego realizacji możliwie jak najszerszych grup społecznych, może przynieść konkretny, pozytywny skutek.

ZAKOŃCZENIE

Problem wychowania dzieci i młodzieży jest zjawiskiem powszechnym w swojej działalności. Państwo, władze samorządowe, szkoła, nauczyciele i wreszcie rodzina nie mogą dopuścić do ekskluzji nieetycznych zachowań dzieci i młodzieży,

ponieważ przyzwolenie na takie zachowania prowadzi do zagrożenia bezpieczeństwa szkoły, rodziny, a nawet całego społeczeństwa. Problemy społeczne powodują pogłębianie się podziałów społecznych, przez co społeczeństwo przestaje być monolitem, szerzy się egoizm, następuje podział na gorszych i lepszych – społeczeństwo ulega procesowi dezintegracji, staje się mniej spójne, jednostki utożsamiają się z jedną wybraną grupą społeczną, a nie z całą społecznością mieszkającą w danym państwie. Państwo winno stawiać na rodzinę i jej autorytet, gdyż rodzina dysfunkcyjna tzn. nieprawidłowo ukształtowana staje się motorem uruchamiającym procesy wykolejenia prowadzące do zachowań przestępczych. Podsumowując, wadliwie ukształtowane środowisko rodzinne daje impuls uruchamiający procesy wykolejenia, następstwem czego są objawy wykolejenia szkolnego i ulicznego (Z. Tyszko, 1976, ss. 153-154). Taki stan – „stan zagrożenia” – daje wiele do myślenia i nie rokuje dobrze. To świat ludzi dorosłych kształtuje takie, a nie inne warunki, definiuje normy życia społecznego, które nie zawsze są jednoznaczne i spójne. Idąc dalej życie w niejednoznaczności (rygor i obojętność, brak wsparcia), młoda osoba może dokonywać mylnej oceny wartości, ale jeśli dodamy grzechy dorosłych (niekonsekwencja, obojętność, ograniczone wsparcie), to zauważymy, że życie dzieci i młodzieży naprawdę staje trudniejsze niż kiedykolwiek. Szkoła i jej nauczyciele są odpowiedzialni za to, by prowadzić takie działania, które mogłyby przyczynić się do poprawy dobrostanu edukacyjnego młodego pokolenia, co w przyszłości pozwoli na poprawę bezpieczeństwa całego narodu.

REFERENCES:

- Ćmiel, S. (2011), Nieprzystosowanie społeczne dzieci i młodzieży. Józefów: Wydawnictwo WSGE
- Day, C. (2007), Rozwój zawodowy nauczyciela. Gdańsk: Wydawnictwo GWP LIBER
- Dziurzyński, K. (2011), Obraz władzy, zaufanie do niej i autorytaryzm jako wyznaczniki społecznego myślenia studentek kierunków pedagogicznych. [w:] Arciszewska, E., Dziurzyński, K., Jurewicz, M. (red.), Zmienne konteksty edukacji wczesnoszkolnej. Józefów: Wydawnictwo WSGE
- Erasmus, E. (2011), Dylematy sukcesów, awansów i karier w okresie transformacji. Józefów: Wydawnictwo WSGE
- Feinberg, W., Soltis, J. F. (2000), Szkoła i społeczeństwo, Warszawa: Wydawnictwo WSPiP
- Kałużyński, M. (2001), Nauczyciel i uczeń. Problemy etyczne wychowania i nauczania. Wrocław: Wydawnictwo Atla 2
- Kowal, S. (2004), Współczesne konteksty odpowiedzialności nauczyciela. Kraków:

Wydawnictwo Naukowe AP

- Legowicz, J. (1975), *O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania*. Warszawa: PWN
- Michalski, J. (1997), *Pełnienie roli nauczyciela a poszukiwanie własnej tożsamości*. [w:] *Nauczyciele z prowincji u progu reformy edukacji*, (red.), T. Bajkowski, A. Nalaskowski, Toruń: Wydawnictwo UT
- Migała, P. (2011), *Wybrane elementy patologii społecznej w aspekcie ich uwarunkowań*. Józefów: Wydawnictwo WSGE
- Nowak-Dziemianowicz, M. (2001), *Oblicza nauczyciela. Oblicza szkoły*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
- Pokruszyński, W. (2010), *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*. Józefów: WSGE
- Prokopiuk, W. (2003), *Kariera kategorii „wychowanie jako rozwój” we współczesnej architekturze przestrzeni pedagogicznej*, [w:] *Edukacyjne problemy czasu globalizacji*, (red.), A. Karpińska, Białystok: Wydawnictwo Akademickie „Trans Humana”
- Stepulak, M. Z. (2007), *Psycholog jako zawód zaufania społecznego*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL
- Williams, Poul, D. (2012), *Studia bezpieczeństwa*, Kraków: Wydawnictwo UJ
- Wojtaszczyk, K. A., Majerska – Sosnowska, A. (2009), *Bezpieczeństwo państwa*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA - JR
- Wójcik, A. (2007), *Asertywność w pracy nauczyciela*. [w:] *Nauczyciel kompetentny*. (red.), Z. Bartkowicz, M. Kowaluk, M. Samujło, Lublin: Wydawnictwo UMCS